

ინოვაციური ეკოლოგიური პოლიტიკის ფორმირების პრობლემები და მათი დაძლევის ძირითადი გზები საქართველოში

შესავალი. გეგმიურიდან საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის პროცესში საქართველოს წინაშე გაჩნდა ახალი გამოწვევები და დღის წესრიგში დადგა ქვეყნის გრძელვადიანი განვითარების სტრატეგიის ფორმირებისა და რეალიზაციის აუცილებლობის საკითხი. ცხადია, ამგვარ სტრატეგია, განვითარებული ქვეყნების სოციალურ-ეკონომიკური სტრატეგიების მსგავსად, უნდა დაფუძნებულიყო მოსახლეობის ეკონომიკური, სოციალური და ეკოლოგიური ინტერესების ოპტიმალურ შეთანაწყობასა და დაკმაყოფილებაზე.

უნდა აღინიშნოს, რომ ამ დროისათვის ქვეყნის პოლიტიკურ და ეკონომიკურ უსაფრთხოებასთან ერთად არანაკლებ აქტუალური იყო ეკოლოგიური უსაფრთხოების ეროვნული ინტერესის დაკმაყოფილების საკითხიც, ვინაიდან საქართველო პოსტკომუნისტური ტრანსფორმაციის პროცესის დასაწყისს შეხვდა მნიშვნელოვანი ეკოლოგიური პრობლემებით, რომელთა გენეზისი მოხდა გეგმიური ეკონომიკური სისტემის პირობებში. კერძოდ, იმ გარემოებამ, რომ ეკოლოგია არ განიხილებოდა გეგმიური ეკონომიკური სისტემის პირობებში პოლიტიკური და ეკონომიკური პრიორიტეტების სისტემაში და ასევე, ბუნებრივ რესურსებზე საზოგადოებრივმა საკუთრებამ და გარემოსდაცვითი მოთხოვნების უმრავლეს შემთხვევაში იგნორირებამ, საფუძველი ჩაუყარა აღდგენადი რესურსების ზეექსპუატაციასა და დეგრადაციას, არააღდგენადი რესურსების ამოწურვას, გარემოს სისუფთავის მდგომარეობის გაუარესებას და ზოგადად ეკოლოგიური წონასწორობის რღვევას.

გარდა ამისა პოსტკომუნისტური ტრანსფორმაციის დასაწყისში საქართველოში გაჩნდა ე. წ. „ეკოლოგიური იმპერიალიზმის საფრთხე“, როდესაც ქვეყნებს, სადაც მოქმედებს მკაცრი გარემოსდაცვითი სტანდარტები, „ჭუჭყიანი“ საწარმოები გადააქვთ იმ ქვეყნებში, სადაც ეკოლოგიური შეზღუდვები სუსტია.

ყოველივე ზემოთ აღნიშნულმა დღის წესრიგში დააყენა სახელმწიფოს მხრიდან მიზანმიმართული საქმიანობის განხორციელების აუცილებლობის საკითხი ბუნებრივი რესურსების გამოყენებისა და გარემოს დაცვის სფეროში. მაშასადამე,

საჭირო გახდა ისეთი ეკოლოგიური პოლიტიკის ფორმირება, რომლის გატარებაც გადაჭრიდა ორ უმთავრეს ამოცანას:

-ბუნებრივ-რესურსული პოტენციალის ოპტიმალური გამოყენების უზრუნველყოფა და მისი კვლავწარმოებისათვის ხელსაყრელი პირობების შექმნა;

-გარემოზე უარყოფითი ზემოქმედების შემცირება გაჭუჭყიანების მინიმუზაციისა და ნარჩენების მართვის ეფექტიანი მოდელის მეშვეობით.

საქართველოს ეკოლოგიური პოლიტიკის ანალიზი და შეფასება

პოსტკომუნისტური ტრანსფორმაციის პირველ წლებში (1991-1995 წლები) ადგილი ჰქონდა ხელისუფლების ეკოლოგიურ არაკომპეტენტურობას და ხორციელდებოდა მხოლოდ ერთეული, მეცნიერულად დაუსაბუთებელი გარემოსდაცვითი ღონისძიებები. ამ პერიოდში ეკოლოგიური მდგომარეობის გაუარესება ერთი მხრივ შეანელა იმ გარემოებამ, რომ ეკონომიკური კავშირების მოშლამ, გასაღების ბაზრების დაკარგვამ და ახალი ინტეგრაციული ურთიერთობების ჩამოყალიბების ნელმა ტემპებმა გამოიწვია ეკონომიკური აქტიურობის დაქვეითება, რის შედეგადაც საგრძნობლად შემცირდა სამრეწველო საწარმოების მიერ მოხმარებული დაბინძურებული წყლებითა და სასოფლო-სამეურნეო მხამქიმკატებით წყლის რესურსების გაჭუჭყიანება, იკლო აგრეთვე ატმოსფერული ჰაერის დაბინძურების მასშტაბებმა. თუმცა, საავტომობილო გზების, საკანალიზაციო და სხვა კომუნალური სისტემების, ჩამდინარე წყლების ფილტრაციის და სხვა სისტემების მოშლამ გაზარდა ეკოლოგიურ პროცესებზე არასამრეწველო სექტორის ზეგავლენა. ფაქტიურად გაუქმდა საყოფაცხოვრებო და პირადი ნარჩენების შეგროვების სისტემა და შეუძლებელი გახდა მათი მართვის პროცესის განხორციელება. ეკონომიკური და არაეკონომიკური ფაქტორებით განპირობებული სახელმწიფო კონტროლისა და მონიტორინგის სისტემის ფუნქციონირების გაუარესების გამო საფუძველი ჩაეყარა ბუნებრივი რესურსების ზეექსპლუატაციასდა მათმა გამოყენებამ მიიღო შეუზღუდავი და სტიქიური ხასიათი. გაფართოვდა ნიადაგის ეროზიისა და გაუდაბნოების მასშტაბები და შემცირდა სასოფლო-სამეურნეო მიწების ნაყოფიერება. უკვე გაჩნდა გარემოსდაცვითი ღონისძიებების დაფინანსების პრობლემები სახელმწიფო ბიუჯეტის დეფიციტის გამო. როგორც ცნობილია მკაცრი საბიუჯეტო პოლიტიკის განხორციელებისას პირველი მსხვერპლი ხდება დანახარჯები გარემოსდაცვითი ღონისძიებების დაფინანსებაზე. უფრო მეტიც, საქართველოს 1993-94 წლებში საერთოდ არ ჰქონდა წინასწარ დამტკიცებული ბიუჯეტიც კი. ამდენად, გარემოს დაცვამ მიიღო სტიქიური ხასიათი. ამ პერიოდში

საერთოდ მოიშალა სტატისტიკური აღრიცხვიანობის სისტემა გარემოს დაცვის სფეროში.

საბაზრო ეკონომიკურ ურთიერთობებზე გადასვლის დასაწყისში ეკოლოგიურ დესტაბილიზაციას, საბაზრო მექანიზმების ჩანასახოვან სტადიაში არსებობისა და გარემოსდაცვითი პოლიტიკის არაეფექტიანობასთან ერთად ხელი შეუწყო ახალმა ინსტიტუციურმა პარადიგმამ. კერძოდ, ბუნებრივ რესურსებზე საკუთრების უფლების განუსაზღვრელობამ, მათზე ხელისუფლების სხვადასხვა დონეებს შორის საკუთრების უფლების არასწორმა განაწილებამ ხელი შეუწყო არასწორ ფასწარმოქმნას შემცირების მიმართულებით. ამან გაზარდა მოთხოვნა ბუნებრივ-რესურსულ პოტენციალზე და საფუძველი ჩაუყარა არარაციონალურ ბუნებათსარგებლობას, დააჩქარა მისი დეგრადაცია და ზეექსპლუატაცია.

1995 წელს, ხელისუფლების მიერ მეტ-ნაკლებად გაცნობიერებულ იქნა რა ბუნებრივი რესურსების რაციონალური გამოყენებისა და გარემოს დაცვის პრობლემები და ჯანსაღი ეკოლოგიური მდგომარეობის მნიშვნელობა საზოგადოების ცხოვრებაში, კონსტიტუციაში ადამიანის ერთ-ერთ უფლებად ჯანსაღ გარემოში ცხოვრების უფლება განისაზღვრა. თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ 1995 წლამდე საქართველო შეუერთდა რამდენიმე კონვენციას. პირველი კანონი გარემოსდაცვის სფეროში, კერძოდ საქართველოს კანონი „გარემოს დაცვის შესახებ“, მხოლოდ 1996 წელს იქნა მიღებული. ამ კანონით განისაზღვრა ბუნებრივი რესურსების მართვისა და გარემოს დაცვის ძირითადი პრინციპები და რეგულაციები ჩვენს ქვეყანაში, ასევე გარემოს დაცვის ეროვნული სამოქმედო გეგმების ყოველ 5 წელიწადში მომზადება და მდგრადი განვითარების კონცეფციის შემუშავება, რომელიც სამწუხაროდ დღემდე არ არის შესრულებული. შემდეგ წლებში გაგრძელდა ეკოლოგიის სფეროში სამართლებრივი ბაზის მოწესრიგება და მიღებული იქნა კანონები: ცხოველთა სამყაროს შესახებ(1996), ნარჩენების ტრანზიტისა და იმპორტის შესახებ (1995), დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ (1996), წიაღის შესახებ (1997), წყლის შესახებ (1997), გეოდეზიური და კარტოგრაფიული საქმიანობის შესახებ(1998), ატმოსფერული ჰაერის დაცვის შესახებ(1999), კოლხეთის დაცული ტერიტორიების შექმნისა და დაცვის შესახებ(1998). მიღებულ იქნა, აგრეთვე, საქართველოს ტყის კოდექსი(1999). ამ კანონების მიღება იყო დროული და ძირითადად პასუხობდა დარგის წინაშე არსებულ გამოწვევებს. ზოგიერთი კანონი გარკვეულწილად პასუხობდა კიდევ ევროკავშირის მოთხოვნებსა და რეგულაციებს. თუმცა, ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ ზოგიერთი კანონით ჩამოყალიბდა მხოლოდ ზოგადი ნორმები და პრინციპები, მათი გაშლა კანონქვემდებარე აქტებით აღარ მომხდარა და არც რეალიზაციის მექანიზმები შემუშავებულა.

2000 წელს დამტკიცდა გარემოს დაცვის სამინისტროს მიერ, მსოფლიო ბანკის ფინანსური მხარდაჭერით მომზადებული გარემოს დაცვის მოქმედებათა პირველი ეროვნული პროგრამა, რომელიც მოიცავდა 2000-2004 წლებს. ეს დოკუმენტი ასახავდა 5 წლიან გარემოსდაცვით სამოქმედო გეგმას და თავისი დანიშნულებით იყო საკმაოდ პროგრესული. ამ გეგმის მიხედვით ბუნებათსარგებლობისა და გარემოს დაცვის სფეროში ძირითად პრიორიტეტებად გამოიყო წყლის რესურსების, ატმოსფერული ჰაერის, ნიადაგისა და ბიომრავალფეროვნების დაცვა, ნარჩენების მართვა და სხვა. ამასთან, ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ გარემოს დაცვის მოქმედებათა პირველ ეროვნულ პროგრამაში შემავალი ღონისძიებების უმრავლესობის განხორციელების პერსპექტივა ქვეყანაში არსებული საფინანსო-საბიუჯეტო პრობლემებიდან გამომდინარე იყო არარეალისტური და ასეც მოხდა, განხორციელდა მხოლოდ ის გარემოსდაცვითი საქმიანობები, რომლებიც სხვადასხვა დონორი საერთაშორისო ორგანიზაციების ხელშეწყობით დაფინანსდა.

1997 წელს საქართველოს პრეზიდენტის მიერ დამტკიცდა დოკუმენტი-„ეკონომიკური რეფორმის მეორე ეტაპის ძირითად მიმართულებათა შესახებ“. მასში მნიშვნელოვანი ადგილი დათმო ეკოლოგიის სფეროში ისეთი ამოცანების გადაწყვეტას, როგორიც იყო: ბუნებრივ-რესურსული პოტენციალის რაციონალური გამოყენება, დაცვა და მათი კვლავწარმოებისათვის ხელსაყრელი პირობების შექმნა, გარემოსდაცვითი საქმიანობის ინტეგრირება ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების პროცესში, გარემოს დაცვის სფეროში სამართლებრივი ბაზის სრულყოფა, საერთაშორისო ინტეგრაციის აქტივიზაცია გლობალური ეკოლოგიური პრობლემების გადაჭრის მიზნით, საზოგადოების ეკოლოგიური განათლებისა და ეკოლოგიური კულტურის ამაღლება და სხვა. ამ ამოცანების გადაჭრის მიზნით შემუშავდა მიზნობრივი პროგრამები, რომელთაგან 5 აისახა საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების ინდიკატურ გეგმებში.

შემუშავდა ბიომრავალფეროვნების დაცვისა და შენარჩუნების სტრატეგიული გეგმა, რომლის ფარგლებშიც, ძირითადად გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის ფინანსური მხარდაჭერით, შეიქმნა ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკი. ასევე (რამსარის კონვენციით ნაკისრი ვალდებულებების ფარგლებში) შეიქმნა კოლხეთის ეროვნული პარკი.

ბენზინის წვისას გაფრქვეული ტყვიის გარემოზე ნეგატიური ზემოქმედების შემცირებისა და ატმოსფერული ჰაერის სისუფთავის ხარისხის გაუმჯობესების მიზნით შემუშავდა და დამტკიცდა ეროვნული პროგრამა „საქართველოში ტყვიაშემცველი ბენზინის ხმარებიდან ამოღების შესაძლებლობათა შესწავლის შესახებ“. ოზონის შრის დაცვის პრობლემური საკითხების გადაჭრასთან მიმართებაში

შემუშავდა „ ოზონდამშლელ ნივთიერებათა ხმარებიდან ამოღების ეროვნული პროგრამა“, რომელიც მოწონებული იქნა და დამტკიცდა მონრეალის ოქმის მრავალმხრივი ფონდის საზედამხედველო საბჭოს მიერ.

ეკოლოგიის სფეროში საერთაშორისო ურთიერთობების გაღრმავებისა და ეკოლოგიური პრობლემების კოორდინირებულად დაძლევის მიზნით საქართველოს მთავრობის მიერ ხელი მოეწერა ორმხრივ ხელშეკრულებას აზერბაიჯანთან, სომხეთთან, თურქეთთან და საბერძნეთთან. საქართველო მიუერთდა 22 საერთაშორისო კონვენციას და აქტიურად თანამშრომლობდა სხვადასხვა საერთაშორისო გარემოსდაცვის პროგრამებთან. მათგან შეიძლება გამოიყოს: გლობალური გარემოსდაცვითი ფონდი, გაეროს პროგრამა, მსოფლიო ბანკი, გაეროს განვითარების პროგრამა, ევროპის გარემოსდაცვითი სააგენტო, მსოფლიო მეტეოროლოგიური ორგანიზაცია, შავი ზღვის ეკონომიკური თანამშრომლობის ორგანიზაცია და ა.შ.

გარემოზე ზემოქმედების პრევენციის, ეკოლოგიური პრობლემების იდენტიფიცირებისა და სტატისტიკური აღრიცხვიანობის პრობლემების გადაჭრის მიზნით, დაიწყო მუშაობა საქართველოს გარემოს მონიტორინგის ერთიანი სისტემის შექმნაზე.

ამ პერიოდში საქართველოში ადგილი ჰქონდა ეკონომიკური განვითარებისა და თანამშრომლობის ორგანიზაციის მიერ 1972 წელს შემოტანილი პრინციპის „ გამჭუჭყიანებელი იხდის“ დამკვიდრების მცდელობას, რითაც ქვეყნის ხელისუფლებამ ეკოლოგიური პოლიტიკის განხორციელების პირდაპირი რეგულირების მეთოდთან ერთად გადაწყვიტა საბაზრო რეგულატორების დამკვიდრება და შეეცადა მათი ოპტიმალური შეთანაწყობის მოდელის მოძებნას. 1999 წელს შემუშავდა ინსტრუქცია მავნე ნივთიერებებით გარემოს დაბინძურებისათვის გადასახდის გამოანგარიშებისა და გადახდის წესის შესახებ. ამავე წელს შემუშავებულ იქნა აგრეთვე ინსტრუქცია ბუნებრივი რესურსებით სარგებლობისათვის გადასახდის გამოანგარიშებისა და გადახდის წესი. 1996-2000 წლებში მაშინდელი საქართველოს ფინანსთა სამინისტროს მონაცემებით ბუნებრივი რესურსებით სარგებლობისათვის ბიუჯეტში ჩაირიცხა 20, 5 მლ. ლარი, ხოლო მავნე ნივთიერებებით გარემოს დაბინძურებისათვის გადასახადებიდან ბიუჯეტში თავმოყრილი თანხების მოცულობამ კი შეადგინა 39, 5 მლ.ლარი.

გარდა უკვე აღნიშნული ღონისძიებებისა ამ პერიოდში ხელისუფლების მიერ დეკლარირებული იყო ბუნებრივი რესურსების გამოყენებისა და გარემოს დაცვის სრულყოფის ისეთი ღონისძიებები, როგორიცაა: ენერგოეფექტურობის გაზრდისა და

ეკოლოგიურად სუფთა წარმოების პროგრამების მომზადება; აგრობიომრავლფეროვნების აღდგენის, კონსერვაციისა და მდგრადი გამოყენების კონცეფციის მომზადება; საყოფაცხოვრებო და საწარმოო ნარჩენების გადამუშავების საინვესტიციო პროექტების მომზადება და საერთაშორისო საფინანსო ორგანიზაციებში წარდგენა; პროექტის „მდინარე მტკვრის წყლის ხარისხის მონიტორინგი და შეფასება აზერბაიჯანის რესპუბლიკასთან ერთად“ განხორციელება; შავი ზღვის სანაპირო ზოლის ინტეგრირებული მართვის პოქტის განხორციელება; შავი ზღვის დაცვის და რეაბილიაციის სტრატეგიულ მოქმედებათა ეროვნული პროგრამით გათვალისწინებული საინვესტიციო პროექტების მომზადება და საერთაშორისო საფინანსო ორგანიზაციებისათვის წარდგენა; გარემოსდაცვითი განათლების სისტემის განვითარების პროგრამის მომზადება და რეალიზაცია და სხვა.

უნდა აღინიშნოს, რომ აღნიშნული ღონისძიებების უმრავლესობის განხორციელება იმ დროისათვისაც, ისე როგორც პოსტკომუნისტური ტრანსფორმაციის პირველ წლებში, ქვეყანაში არსებული ფინანსური წესრიგისა და ეკონომიკური მდგომარეობიდან გამომდინარე იყო არარეალისტური და ვერც განხორციელდა.

მიუხედავად იმისა, რომ ეკოლოგიური პოლიტიკის რეალიზაციადაიწყო ეკონომიკური და სამართლებრივი მექანიზმების გამოყენებით და განხორციელდა გარკვეული გარემოსდაცვითი ღონისძიებები, ქვეყანაში ეკოლოგიური მდგომარეობა კვლავ არასახარბიელო რჩებოდა და კიდევ უფრო მწვავედებოდა გარემოს დაცვის ეკონომიკური პრობლემები.

2003 წელს ქვეყნის სათავეში მოსულმა ახალმა ხელისუფლებამ მთავარ ამოცანად მიიჩნია ეკონომიკური განვითარება. ეკოლოგია, დეკლარირებული განცხადებების მიუხედავად, არც ამჟამად აღმოჩნდა პოლიტიკური და ეკონომიკური პრიორიტეტი და საფუძველი ჩაეყარა ლიბერალურ ეკოლოგიურ პოლიტიკას. ეს მაშინ როცა ეკონომიკური პროცესების გააქტიურებამ გაზარდა მრეწველობის, ენერგეტიკის, საავტომობილო ინდუსტრიისა და სოფლის მეურნეობის უარყოფითი ზეგავლენა ატმოსფერული ჰაერის, წყლისა და მიწის რესურსების სისუფთავის მდგომარეობაზე, არ შემცირებულა არც პირადი, საყოფაცხოვრებო და სამრეწველო ნარჩენებით გარემოს გაჭუჭყიანების მასშტაბები და არ შექმნილა ნარჩენების მართვის ეფექტიანი მოდელი.

2005 წელს სქართველოს პარლამენტის მიერ მიღებულ იქნა საქართველოს უსართხოების კონცეფცია, სადაც შეფასდა საქართველოს წინაშე არსებული

ეკოლოგიური გამოწვევები, განისაზღვრა ეკოლოგიური უსაფრთხოების პოლიტიკა და მისი პრიორიტეტები. კერძოდ, გარემოს გაჭუჭყიანების მინიმიზაციის მიზნით ღონისძიებების გატარება, ატმოსფერული ჰაერისა და ნიადაგის გაჭუჭყიანების წყროებზე კონტროლის დაწესება, საქართველოს ტერიტორიის გაწმენდა რადიაქტიური ნარჩენებისა და სარაკეტო საწვავისაგან, საკვების უსაფრთხოების უზრუნველყოფა და ეკოლოგიის სფეროში საქართველოს კანონმდებლობის ევროპისა და გაეროს კანონმდებლობასთან და სტანდარტებთან ჰარმონიზაცია. აქვე აღნიშნულია საქართველოს ეკოლოგიური უსაფრთხოების დაცვაში საერთაშორისო და რეგიონული თანამშრომლობის აუცილებლობის შესახებ.

ეკოლოგიის სფეროში სამართლებრივი ბაზის სრულყოფის მიმართულებით მიღებული იქნა შემდეგი კანონები: ეკოლოგიური ექსპერტიზის შესახებ (2007), გარემოზე ზემოქმედების ნებართვის შესახებ (2007), თბილისის ეროვნული პარკის შესახებ (2007), ბუნებრივი რესურსებით სარგებლობასთვის მოსაკრებლის შესახებ (2004), ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიის შექმნისა და მართვის შესახებ (2007), ბირთვული და რადიაციული უსაფრთხოების შესახებ(2012), საქართველოს ტყის ფონდის მართვის შესახებ (2011) და სხვა. მოხდა ისეთ ახალ კონვენციებთან და ოქმებთან მიერთება, როგორიცაა: კერძოდ, კიოტოს ოქმი, გაეროს კონვენცია მდგრადი დამაბინძურებლების შესახებ, ბიოლოგიური მრავალფეროვნების კონვენციის ბიოუსაფრთხოების კარტახენას ოქმი, შეთანხმება საქართველოსა და ატომური ენერგიის საერთაშორისო სააგენტოს შორის ბირთვული იარაღის გაუვრცელებლობასთან დაკავშირებული გარანტიების თაობაზე და სხვა.

განსაკუთრებით აღსანიშნავია 2006 წელს დამტკიცებული საქართველოსა და ევროკავშირს შორის სამეზობლო პოლიტიკის სამოქმედო გეგმა, რომელშიც სხვა საკითხებთან ერთად ფორმულირებული იქნა საქართველოს გარემოსდაცვითი პოლიტიკის მიმართულებებიც. ამ დოკუმენტის მიხედვით განისაზღვრა ისეთი მიზნები, როგორიცაა: გარემოსდაცვის მმართველობის შესაბამისი პირობების შექმნა, გარემოს დეგრადაციის პრევენციისათვის ღონისძიებების განხორციელება, ბუნებრივი რესურსების რაციონალური მოხმარება და სხვა. და რაც მთავარია გეგმის ერთ-ერთ პრიორიტეტულ მიმართულებად დასახელდა მდგრადი განვითარების ხელშეწყობა. ამ გეგმის მიხედვით, საქართველო ყოველწლიურად ანგარიშს უგზავნის ევროკავშირს, რომელიც მის საფუძველზე იძლევა შემდგომ რეკომენდაციებს.

საქართველოს კანონის „გარემოს დაცვის შესახებ“ შესაბამისად, ჰოლანდიის მთავრობის ფინანსური მხარდაჭერით, 2012 წელს მიღებულ იქნა გარემოს დაცვის მოქმედებათა მეორე ეროვნული პროგრამა, რომელიც მოიცავს 2012-2016 წლებს. ამ პროგრამაში 11 თემატური სფეროსათვის(წყლის რესურსები, ატმოსფერული ჰაერი,

ნარჩენები, შავი ზღვა, ბიომრავალფეროვნება და დაცული ტერიტორიები, ტყე და სატყეო მეურნეობა, მინერალური რესურსები, კატასტროფები, ბირთვული და რადიაციული უსართხოება და კლიმატის ცვლილება) გაანალიზებულია ძირითადი პრობლემები და მათი გამომწვევი მიზეზები, გაშუქებულია განხორციელებული გარემოსდაცვითი ღონისძიებები, მიმოხილულია ეროვნული და საერთაშორისო გარემოსდაცვითი პროცესები და მოცემულია სამართლებრივი ბაზის შეფასება. პროგრამით განსაზღვრული იქნა მთელი რიგი გრძელვადიანი მიზნები, რომლებიც უკავშირდება ნარჩენების მართვის თანამედროვე სისტემის დანერგვას, ატმოსფერული ჰაერის სისუფთავის მაღალი ხარისხის მიღწევას, ტყეების საერთო მდგომარეობის გაუმჯობესებას, საქართველოს უნიკალური ეკოსისტემების, სახეობათა მრავალფეროვნებისა და გენეტიკური რესურსების დაცვას, საქართველოს მთელი მოსახლეობის უსაფრთხო სასმელი წყლით უზრუნველყოფასა და ქვეყნის ეკონომიკური ზრდის ხელშეწყობას ამ პროდუქტით საერთაშორისო ბაზარზე შესვლის გზით და ა.შ. მასში, აგრეთვე დეკლარირებულია მდგრადი განვითარების უალტერნატივობა ქვეყნის მოსახლეობის კეთილდღეობის ამაღლების საქმეში და საერთაშორისო ეკოლოგიური ინტეგრაციის აუცილებლობა.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ ქვეყნის ხელისუფლებამ აირჩია ლიბერალური ეკოლოგიური პოლიტიკის მოდელი, რომელიც იმპერატიულად ეფუძნება ადმინისტრაციული მეთოდებით გარემოსდაცვითი პროცესების რეგულირებას და მის მიერ დეკლარირებული იქნა ქვეყნის ეკოლოგიური კანონმდებლობის საერთაშორისო, განსაკუთრებით ევროკავშირის კანონმდებლობასთან ეტაპობრივი ჰარმონიზაციის მიღწევა. თუმცა, ზოგიერთ შემთხვევაში საერთაშორისო სტანდარტებთან ეტაპობრივი დაახლოების ნაცვლად, განხორციელებული საკანონმდებლო ცვლილებები, პირიქით შორდებოდა მას. ამის მაგალითებს წარმოადგენს ცვლილებები კანონში „ნებართვების შესახებ“, კანონში „ლიცენზიებისა და ნებართვების შესახებ“, რის საფუძველზეც გაუქმდა წყალაღებისა და წყალჩაშტების ნებართვა. „გარემოს დაცვის შესახებ“ კანონში განხორციელებული ცვლილებების მიხედვით კი გარემოზე ნეგატიური ზემოქმედებისა და მიყენებული ზიანის საკომპენსაციოდ სუბიექტს სამინისტროსთან მოლაპარაკებებისა და გარკვეულ თანხაზე შეთანხმების საშუალება ეძლეოდა, რაც ცხადია ნოყიერ ნიადაგს ქმნიდა კორუფციული სისტემის ჩამოსაყალიბებლად.

ქვეყნის სათავეში ახალი ხელისუფლების მოსვლის შემდეგ, კრიზისული ეკოლოგიური მდგომარეობის მიუხედავად, გაგრძელდა და დღემდე გრძელდება ეკოლოგიური პოლიტიკის რეალიზაციის პირდაპირი რეგულირების მექანიზმის გამოყენება და შენარჩუნდა ლიბერალური ეკოლოგიური პოლიტიკა.

სამართლებრივი დოკუმენტებიდან და პროგრამებიდან პირველ რიგში უნდა გამოიყოს 2013 წელს პარლამენტის მიერ დამტკიცებული სამთავრობო პროგრამა, რომელშიც განსაზღვრულია ბუნებრივი რესურსების გამოყენებისა და გარემოს დაცვის სფეროში პრიორიტეტული მიმართულებები. კერძოდ, ევროკავშირისა და საერთაშორისო ხელშეკრულებებით რეკომენდირებული გარემოსდაცვითი სტანდარტების დანერგვა, ეკოლოგიური საკანონმდებლო ბაზის სრულყოფა, ნარჩენების მართვის ეფექტიანი სისტემის დანერგვა, სატყეო რეფორმის გატარება და სხვა.

ეკონომიკის ეკოლოგიზაციის აუცილებლობა, გარემოს დაცვაზე ორიენტირებული თანამედროვე ტექნოლოგიების დანერგვა, „მწვანე ეკონომიკის“ განვითარების მოდელის სტიმულირება, მყარი ნარჩენებისა და ბუნებრივი კატასტროფების ეფექტიანი მართვა, კლიმატის ცვლილებით გამოწვეული ეკონომიკური დანაკარგების ნეიტრალიზება და ტყის რესურსების რაციონალური გამოყენებისა და დაცვის პრაქტიკის დანერგვა არის დეკლარირებული ისეთ მნიშვნელოვან დოკუმენტში, როგორიცაა საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგია- „საქართველო 2020“. თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ ამ დოკუმენტში ეკოლოგიური პრობლემები, მათი გადაჭრისათვის საჭირო ღონისძიებები და მოსალოდნელი შედეგები არ არის სათანადო მასშტაბით წარმოდგენილი.

გარდა ამისა, ამ პერიოდში მიღებულ იქნა ისეთი მნიშვნელოვანი დოკუმენტები, როგორიცაა: საქართველოს ბიომრავალფეროვნების სტრატეგია და მოქმედებათა გეგმა(მოიცავს 2014-2020 წლებს), ქვეყნის გაუდაბნობასთან ბრძოლის მოქმედებათა მეორე ეროვნული პროგრამა (მოიცავს 2014-2022 წლებს) და საქართველოს ეროვნული სატყეო კონცეფცია.

სამართლიანობა მოითხოვს აღინიშნოს, რომ ხელისუფლებამ გაიაზრა რა, რომ ეკოლოგიურ პრობლემებს გააჩნია რეგიონული და ინტერსექტორული ხასიათი, დაიწყო გარემოსდაცვითი საკითხების ასახვა სექტორული განვითარების გეგმებში, ასევე რეგიონების განვითარების პროგრამებში. კერძოდ, გარემოსდაცვითი ღონისძიებები აისახა 2012-2013 წლების მთავრობის მიერ დამტკიცებულ რეგიონული განვითარების სტრატეგიებში. 2015-2017 წლების რეგიონული განვითარების პროგრამაში ასახულია კატასტროფების მართვასთან, ძველი სამრეწველო ობიექტების ტერიტორიების გაჭუჭყიანების შემცირებასთან და მდგრადი სატყეო სტრატეგიის განხორციელებასთან დაკავშირებული საქმიანობები.

საქართველოს ხელისუფლებამ გააგრძელა საერთაშორისო თანამშრომლობის აქტივიზაციის პროცესი გარემოს დაცვის სფეროში და ხელიმოაწერა სხვადასხვა საერთაშორისო ხელშეკრულებას. მათგან განსაკუთრებით აღსანიშნავია ევროკავშირისა და საქართველოს შორის 2014 წელს გაფორმებული შეთანხმება, რომელიც სხვა საკითხებთან ერთად დიდწილად განსაზღვრავს ჩვენს ქვეყანაში ევროკავშირის სტანდარტებთან შესაბამისობაში არსებული ეკოლოგიური პოლიტიკის ფორმირებას. ამ დოკუმენტით უნდა მოხდეს ბუნებრივი რესურსებისა და გარემოს დაცვის სფეროში საქართველოს კანონმდებლობის ევროკავშირის კანონმდებლობასთან ეტაპობრივი ჰარმონიზაციის პროცესის უზრუნველყოფა. ის მოიცავს ატმოსფერული ჰაერის დაცვის, წყლის რესურსების, ნარჩენებისა და ქიმიური ნივთიერებების მართვის, სატყეო მეურნეობის დაცვისა და კლიმატის ცვლილებებთან დაკავშირებულ პრობლემურ საკითხებს.

დღეისათვის ბუნებრივი რესურსების გამოყენებისა და გარემოს დაცვის სფეროს სამართლებრივი ბაზის სრულყოფა ძირითადად ხორციელდება უკვე არსებულ კანონებში ცვლილებებისა და დამატებების შეტანით, თუმცა გარემოს და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს მიერ მომზადებულია და ინიცირებულია საქართველოს პარლამენტში რამდენიმე კანონპროექტი.

პოსტკომუნისტური ტრანსფორმაციის მთელი ამ პერიოდის განმავლობაში ძალზედ მნიშვნელოვანი იყო ეკოლოგიური პოლიტიკის ფარგლებში დეკლარირებული გარემოსდაცვითი ღონისძიებების განხორციელების ფინანსური უზრუნველყოფის საკითხები. ამ მხრივ განსაკუთრებით სავალალო მდგომარეობა იყო ეკოლოგიური პოლიტიკის ფორმირების საწყის ეტაპზე. ხელისუფლება პირდაპირ აცხადებდა სხვადასხვა ეკოლოგიური პროგრამების განხორციელების მიზეზად საბიუჯეტო დაფინანსების უკმარისობას. შემდეგ პერიოდში სიტუაცია ოდნავ გამოსწორდა, ხოლო თანამედროვეპირობებში კიდევ უფრო მოიმატა ბიუჯეტის ხარჯებმა გარემოსდაცვითი ღონისძიების დაფინანსებაზე. თუმცა, ის მკვეთრად ჩამორჩება ევროკავშირისა და მსოფლიოს ეკოლოგიურად მოწინავე ქვეყნების ანალოგიურ მაჩვენებელს და ამ ფაქტორის გათვლისწინებითაც შეიძლება ითქვას, რომ ეკოლოგია ჯერ კიდევ ვერ გახდა ხელისუფლების პრიორიტეტული სფერო.

ინოვაციური ეკოლოგიური პოლიტიკის ფორმირების პრობლემები და მათი დაძლევის ძირითადი გზები საქართველოში

შეიძლება აღვნიშნოთ, რომ საქართველოში პოსტკომუნისტური ტრანსფორმაციის პერიოდში ეკოლოგიური პოლიტიკის ფორმირებისა და

რეალიზაციის პროცესი გარკვეული წინაღმდეგობებით ხასიათდება. მთავარი დადებითი მოვლენა არის ის, რომ ხელისუფლებისა და საზოგადოების მხრიდან სულ უფრო მეტად ხდება ეკოლოგიური პრობლემების გააზრება, არასაკმარისად, მაგრამ მაინც იზრდება სახელმწიფო ბიუჯეტის სახსრები გარემოსდაცვითი პროგრამების განხორციელებაზე, ღრმავდება საერთაშორისო ინტეგრაცია ამ მიმართულებით. თუმცა საქართველოს ხელისუფლების მიერ ეკოლოგიური პოლიტიკის ფარგლებში განხორციელებული და დაგეგმილი გარემოსდაცვითი ღონისძიებების მიუხედავად ქვეყანაში ბუნებრივი რესურსების გამოყენების ეფექტიანობა დაბალია, ხოლო გარემოს სისუფთავის მდგომარეობა კვლავ კრიტიკული. შექმნილი მდგომარეობიდან გამომდინარე შეიძლება ითქვას, რომ ეკოლოგიური პრობლემები სერიოზული საფრთხის წინაშე აყენებს ქვეყნის უსაფრთხოებას. ყოველივე აღნიშნული მოითხოვს ევროკავშირის ეკოლოგიურ პოლიტიკასთან ჰარმონიზაციასა და ინოვაციური ეკოლოგიური პოლიტიკის ფორმირებას ქვეყნის სპეციფიკური თავისებურებების გათვალისწინებით, რითაც შესაძლებელი იქნება დარღვეული ეკოლოგიური წონასწორობის აღდგენა და კოეკოლუციის მიღწევა საზოგადოებასა და ბუნებას შორის.

ეკოლოგიური ინოვაციების უმრავლესობა ატარებს ტექნოლოგიურ ხასიათს და მიმართულია ეკოლოგიურად სუფთა, ენერგოდამზოგველი და უნარჩუნო ტექნოლოგიების ახალი თაობისა და გარემოზე მონიტორინგის საშუალებების შექმნაზე. დანარჩენები ატარებენ ეკონომიკურ-სამართლებრივ (ეკოლოგიურ კანონების მიღება და გარემოში გამაჭუჭყიანებელი ნივთიერებების გამოშვების მკაცრი სტანდარტების დადგენა, გარემოს გაჭუჭყიანებაზე საჯარიმო სანქციების დაწესება და სხვა) და გეოპოლიტიკურ ხასიათს (ბირთვული იარაღის გამოცდაზე აკრძალვის შესახებ საერთაშორისო შეთანხმება და ა.შ) , ამ ჯგუფს მიეკუთვნება აგრეთვე ინოვაციები, რომლებიც ეხება საზოგადოებრივი მორალისა და განათლების სფეროს ეკოლოგიზაციას (18).

იაპონიაში, სადაც სამეცნიერო-კვლევით და საცდელ-საკონსტრუქტორო საქმიანობის სფეროში მნიშვნელოვნად ადგილს იკავებს ეკოლოგიური ტექნოლოგიები, ეკოლოგიური ინოვაციების ქვეშ იგულისხმება ტექნოლოგიური და სოციალური ინოვაციები გარემოს დაცვის სფეროში, ბუნებრივი რესურსების გამოყენებისა და მოსახლეობისათვის ეკოლოგიური ფასეულობების ფორმირებაში ეკონომიკისა და ეკოლოგიის ერთობლივი განვითარების ფარგლებში (19).

ინოვაციური ეკოლოგიური პოლიტიკის ფორმირებისათვის აუცილებელია სახელმწიფოს, ეკოლოგიური ორგანიზაციების, ბიზნეს-სექტორისა და საზოგადოების მჭიდრო ინტეგრაცია და თანამშრომლობა. თუმცა, განსაკუთრებული

როლი ამ პროცესში მაინც ეკუთვნის სახელმწიფოს, როგორც მარეგულირებელ სუბიექტს.

ინოვაციური ეკოლოგიური პოლიტიკის ფორმირება შესაძლებელია სხვადასხვა სახის სტრატეგიის, გეგმებისა და პროგრამების საფუძველზე და უნდა მოიცავდეს რეალიზაციის მრავალფეროვან ინსტრუმენტებს. ზოგადად, ეკოლოგიური ინოვაციების გავრცელების გაზომვისა და ქვეყნების ეკოლოგიური ინოვაციურობის შეფასების ერთიანი ზუსტი მეთოდიკა არარსებობს. ევროკავშირი ამ მიზნით იყენებს ე.წ. ეკონოვაციურ დაფას, რომელიც შედგება ინდიკატორების 5 ჯგუფისაგან.

თანამედროვე პირობებში ინოვაციური ეკოლოგიური პოლიტიკით და მისი რეალიზაციის ეფექტიანი ეკონომიკური და სამართლებრივი მექანიზმებით ევროკავშირი სამართლიანად ითვლება მსოფლიოს წამყვან რეგიონად ბუნებრივი რესურსების გამოყენებისა და გარემოს დაცვის სფეროში. ევროკავშირის გამოცდილება და მიღწეული შედეგები, ჯანსაღი ეკოლოგიური გარემოს ფორმირებისა და მოსახლეობის ცხოვრების ხარისხის გაუმჯობესების ამოცანის გადაჭრაში სამართლიანად ითვლება საუკეთესო მაგალითად დანარჩენი მსოფლიოს როგორც განვითარებული, ისე განვითარებადი ქვეყნებისათვის. ევროკავშირის ძალისხმევით მოეწერა ხელი დედამიწის ოზონის შრის დაცვის მონრეალის ოქმს, კიოტოს ოქმს, და გაეროს კონვენციას კლიმატის ცვლლების შესახებ. ის სულ უფრო ხშირად გამოდის ახალი საერთაშორისო ნორმებისა და ინოვაციური ინსტრუმენტების შექმნის ინიციატორი ეკოლოგიური პოლიტიკისა და გარემოს დაცვის მიმართულებით.

ევროკავშირის ეკოლოგიური პოლიტიკის ფორმირების პროცესმა რამდენიმე ეტაპი გაიარა და ამჟამად მასში გამოიყოფა შემდეგი ძირითადი მიმართულებები:

- გარემოს მდგომარეობის შეფასება, პრობლემების იდენტიფიცირება და მისი ხარისხის გაუმჯობესება;

- ადამიანის ჯანმრთელობაზე ზრუნვა და მისთვის ხელსაყრელი ეკოლოგიური გარემოს შექმნა;

- ბუნებრივი რესურსების რაციონალური გამოყენება და მისი კვლავწარმოებისათვის ხელსაყრელი პირობების ფორმირება;

- ეკოლოგიური უსართხოების სფეროში ინოვაციური ევროპული პოლიტიკის ფორმირება და მისი პრაქტიკული რეალიზაციის ეფექტიანი გზების დასახვა;

- ეკოლოგიური აღზრდისა და განათლების სისტემის გაუმჯობესება;

-ეკოლოგიის სფეროში სამეცნიერო კვლევების აქტივიზაცია და კონტროლი;

-სამრეწველო და საყოფაცხოვრებო ნარჩენების მართვის ეფექტიანი მოდელის შექმნა;

-საერთაშორისო თანამშრომლობის აქტივიზაცია გლობალური და ლოკალური ეკოლოგიური პრობლემების გადაჭრის მიზნით.

გარემოს დაცვის სფეროში ევროკავშირის საერთაშორისო თანამშრომლობის გათვალისწინებით გამოიყოფა ქვეყნების შემდეგი ჯგუფები:

-შვეიცარია, ნორვეგია, ლიხტენშტეინი, მონაკო, ანდორა, სან-მარინო და ისლანდია(ასოცირებული წევრები)

-თურქეთი;

-სამხრეთ-აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნები (ალაბანეთი, ბოსნია-ჰერცეგოვინა, მაკედონია, სერბეთი და ჩერნოგორია;

-აღმოსავლეთ ევროპა და კავკასია (რუსეთი, უკრაინა, ბელორუსი, მოლდოვა, სომხეთი, აზერბაიჯანი და საქართველო).

დღეისათვის თავისი ნეგატიური სოციალურ-ეკონომიკური შედეგებით ერთ-ერთ უმწვავეს გლობალურ ეკოლოგიურ პრობლემას წარმოადგენს კლიმატის ცვლილება და გლობალური დათბობა, რასაც განაპირობებს სათბური აირების ემისიის საგრძნობი ზრდა. მეცნიერ-ეკოლოგებისა და სპეციალისტების აზრით, კლიმატის ცვლილება არსებითად განპირობებულია ანთროპოგენური საქმიანობით და თუ არ მოხდება სათბური აირების ატმოსფეროში კონცენტრაციის სტაბილიზაცია, გარდაუვალია ეკოლოგიური კატასტროფები და მისგან გამოწვეული უარყოფითი შედეგების საგრძნობი ზრდა. მსოფლიო ბანკის კვლევების მიხედვით კლიმატის ცვლილების შედეგების მიმართ განსაკუთრებით მოწყვლადია ცენტრალური აზიისა და კავკასიის ქვეყნები. ამავე დროს ამ რეგიონების სახელმწიფოების ადაპტაციის უნარი კლიმატის ცვლილების მიმართ, განვითარების დაბალი დონის გამო, გაცილებით სუსტია, ვიდრე განვითარებულ ქვეყნებში. კლიმატის ცვლილების ნეგატიური შედეგები საგრძნობლად შესამჩნევია საქართველოში, რაც გამოიხატება ტემპერატურის მომატებასა და ისეთი ექსტემალური ბუნებრივი მოვლენების გახშირებაში, როგორიცაა: წყალდიდობები, მეწყერები და ანომალური გვალვები.

2016 წლის 22 აპრილს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების მინისტრმა ხელი მოაწერა პარიზის შეთანხმებას კლიმატის ცვლილების შესახებ (პარიზის შეთანხმება მიღებული იქნა 2015 წელს, ქ. პარიზში, გაეროს კლიმატის ცვლილების ჩარჩო

კონვენციის ფარგლებში), რომელიც მიზნად ისახავს გლობალური საშუალო ტემპერატურის ზრდის შეზღუდვას 2 გრადუს ცელსიუსამდე, პრეინდუსტრიულ დონესთან შედარებით და ტემპერატურის ზრდის 1,5 გრადუს ცელსიუსამდე შეზღუდვის მცდელობას და კიდევ ერთი ნაბიჯი გადაიდგა აღმოსავლეთ პარტნიორობის ფარგლებში ევროკავშირთან გარემოსდაცვის ფარგლებში ინტეგრაციისაკენ. მიუხედავად იმისა, რომ საქართველო მიერთებულია გაეროს კლიმატის ცვლილების ჩარჩო კონვენციას, პარიზის კლიმატის ცვლილების შეთანხმებაში მონაწილეობით საქართველოს ხელისუფლებამ მიიღო რაციონალური გადაწყვეტილება, რათა გაიზარდოს ეროვნული წვლილი კლიმატის ცვლილების წინააღმდეგ ბრძოლაში.

გლობალური კლიმატის მდგომარეობის შესახებ ავტორიტეტული სამეცნიერო შეფასების მიხედვით (ამ შეფასებას ახორციელებს 1988 წლიდან საერთაშორისო მეტეოროლოგიური ორგანიზაციისა და გაეროს პროგრამული ორგანიზაციის მიერ ჩამოყალიბებული კლიმატის ცვლილების შემსწავლელი სამთავრობოთშორისი ექსპერტთა ჯგუფი) მე-20 საუკუნის განმავლობაში საშუალო წლიური ტემპერატურა დედამიწაზე გაიზარდა 0,74 გრადუს ცელსიუსით და გლობალური დათბობის მთავრი მიზეზია ადამიანთა სამეურნეო საქმიანობა და მასთან დაკავშირებული სათბური აირების გამოშვები ზრდა (ნახშირორჟანგი, მეთანი, ოზონი, აზოტის ქვეჟანგი და სხვა).

ექსპერტების შეფასებით სათბური აირების გამოშვებაში დომინირებს ენერგეტიკა(26%).შემდეგ მოდიან მრეწველობა(19%), მიწათსარგებლობა და სატყეო მეურნეობა (17%), სოფლის მეურნეობა (14%) და ტრანსპორტი (13%). თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ ქვეყნების ეკონომიკური განვითარების მდგომარეობისა და ეკონომიკის სტრუქტურის მიხედვით ეს მაჩვენებლები იცვლება და ასევე განსხვავებულად (მათშორის საქართველოში) ვლინდება კლიმატის ცვლილება.

ევროკავშირი მსოფლიოში თანამედროვე კლიმატური პოლიტიკისა და კლიმატური პროცესების მართვის ყველაზე მთავარი მოთამაშეა. „სტრატეგია 20-20-20“ -ით მან ახალ, ინოვაციურ ენერგეტიკულ პოლიტიკას ჩაუყარა საფუძველი, რომლის მიზანი არა მხოლოდ იმპორტირებულ ენერგომატარებლებზე დამოკიდებულების შემცირებაა, არამედ ის ერთიანი ინოვაციური ეკოლოგიური პოლიტიკის მდგენელია და ითვალისწინებს „მწვანე“ ეკონომიკის ფორმირების ხელშეწყობას. ამ სტრატეგიის მიხედვით 2020 წლისათვის 1999 წელთან შედარებით გარემოში CO₂-ის გამოფრქვევა უნდა შემცირდეს 20%-ით, ენერგომომხმარების საერთო სტრუქტურაში ალტერნატიული წყაროებიდან მიღებული ენერგიის წილი უნდა გაიზარდოს 20%-ით, ხოლო საერთო ენერგოდანახარჯები უნდა შემცირდეს ასევე

20%-ით. გარდა ამისა, ევროკავშირი ავალდებულებს წევრ-ქვეყნებს რათა უზრუნველყონ სამრეწველო და საავტომობილო ტრანსპორტის ინდუსტრიის მიერ ზღვრულად დასაშვები გამონახოლქვის სტანდარტების დაცვა. საავტომობილო ტრანსპორტის მიერ ნახშირორჟანგის აირის გამოფრქვევის შემდგომი შემცირების მიზნით, ჯერ კიდევ 2011 წელს ევროკომისიამ მიიღო დოკუმენტი „ტრანსპორტის სტრატეგიის“ შესახებ, რომლის მიხედვითაც 2050 წლისთვის ევროკავშირის არცერთ ქვეყანაში არ უნდა დარჩეს ბენზინსა და დიზელზე მომუშავე ავტომობილები, ხოლო 40% ავიასაწვავისა უნდა ჩანაცვლდეს ალტერნატიული წყაროებიდან (16).

ამ კუთხით საქართველოს პარლამენტის მიერ ჰიბრიდულ ავტომობილების იმპორტზე დადგენილი შეღავათები აქციზის გადასახადში უდაოდ დადებითი მოვლენაა ავტოპარკის განახლებისა და სათბური აირების ემისიის შემცირების გზით ეკოლოგიური მდგომარეობის გაუმჯობესების თვალსაზრისით. ამასთან, მიუხედავად იმისა, რომ უკვე ავტოპარკის შემადგენლობაში მკვეთრად გაიზარდა ჰიბრიდული ავტომობილების რაოდენობა, მასში ჯერ კიდევ სჭარბობს მოძველებული და ტექნიკურად გაუმართავი ავტოსაშუალებები. ეს კი გადაუდებლად საჭიროებს ტექნიკური დათვალიერების პროცესის დაჩქარებას, ვინაიდან ამ მდგომარეობის შენარჩუნების პირობებში სულ უფრო გაიზრდება გარემოს კომპონენტების დაბინძურება.

ალტერნატიული ენერგიის წილის მთლიან მოხმარებაში გაზრდის მიზნით ევროკავშირმა 2009 წელს მიიღო დირექტივა „განახლებადი ენერგიის წყაროებიდან ენერგიის გამოყენების სტიმულირების შესახებ“, რითაც წევრ-ქვეყნებს, მათი ეკონომიკური მდგომარეობისა და განახლებადი ენერგიის წყაროების პოტენციალის საფუძველზე, დირექტიულად განესაზღვრათ 2020 წლისთვის შესაბამისი მიზნობრივი მაჩვენებლები. ყველზე დაბალი სამიზნე პარამეტრი აქვს მალტას-10%, ხოლო ყველზე მაღალი შვედეთის სამეფოს-49%. 2014 წელს ევროკავშირმა მიიღო ახალი პროექტი ენერგეტიკისა და კლიმატის შესახებ 2030 წლამდე. ამ დოკუმენტით 2030 წლისათვის 1990 წლის დონესთან შედარებით დადგენილია სათბური აირების 40%-ით შემცირება, ხოლო განახლებადი ენერგიის წყაროებიდან მიღებული ენერგიის წილის გაზრდა კი მინიმუმ 27%-მდე.

კლიმატის ცვლილებასთან დაკავშირებული პრობლემების დაძლევის თვალსაზრისით საქართველოს ეკოლოგიური პოლიტიკის ეთ-ერთი ძირითადი მეინსტრიმი უნდა გახდეს ალტერნატიული ენერგეტიკის, ენერგოდაზოგვისა და ენერგოეფექტიანობის პოლიტიკისა და ახალი ინოვაციური ეკოლოგიური ტექნოლოგიების განვითარება.

ამჟამად საქართველოს ენერგომოხმარებაში უმნიშვნელო წილი გააჩნია განახლებადი ენერგიის წყაროების გამოყენებას, მაშინ როცა ქვეყანას გააჩნია მნიშვნელოვანი პოტენციალი მისი განვითარებისათვის. განსაკუთრებით უნდა გამოიყოს მზისა და ქარის ენერგია, გეოთერმული ენერგია და ბიოგაზი.

აღნიშნული ენერგიის ალტერნატიული წყაროების გამოყენებას ქვეყნისათვის მრავალი დადებითი შედეგის მოტანა შეუძლია. კერძოდ:

-არაგანახლებადი იმპორტირებული ენერგიის წყაროებზე დამოკიდებულების შემცირება პოლიტიკურ და ეკონომიკურ კონტექსტში;

-სათბური აირების შემცირების ხარჯზე დაბალემისიური „მწვანე“ ეკონომიკის განვითარების ხელშეწყობა;

-დასაქმების სტიმულირება;

-ენერგოუსაფრთხოების გაუმჯობესება;

-ენერგიის ულევადობა;

-მოსახლეობის სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის მკვეთრი გაუმჯობესება ენერგიის მოხმარებაზე დანახარჯების შემცირების შედეგად.

ადექვატური ეკონომიკურ-ეკოლოგიურ-ენერგეტიკული პოლიტიკის გატარებით, ამ სფეროს საინვესტიციო მიმზიდველობიდან გამომდინარე, 2025 წლისთვის საქართველოს შეუძლია მიაღწიოს და გადააჭარბოს მალტის დონეს ალტერნატიული ენერგიის გამოყენების წილის ზრდის კუთხით.

ინოვაციური ეკოლოგიური პოლიტიკის ფორმირების პრობლემები საჭიროა განიხილებოდეს ეროვნული ინოვაციური პოლიტიკის კონტექსტში, ვინაიდან ეკოლოგიური ინოვაციები მთლიანი ინოვაციების ერთ-ერთი სეგმენტია. მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს გააჩნია არც თუ ურიგო ჩარჩო პირობები ინოვაციური საქმიანობის აქტივიზაციისთვის (კანონმდებლობა ინტელექტუალური საკუთრების დაცვის შესახებ, ადამიანური კაპიტალი, ღიაობა საერთაშორისო ურთიერთობებისა და პირდაპირი უცხოური ინვესტიციებისათვის და სხვა) ინოვაციური საქმიანობა ძალზედ დაბალ დონეზეა. ქვეყანას არ გააჩნია ეფექტიანი ინოვაციური სისტემა და პოლიტიკა, რაც ცხადია ხელს უშლის ეკოლოგიური ინოვაციების სტიმულირებას.

ეკოლოგიური ინოვაციების სფეროში საქმიანობის შედეგების შესაფასებლად შესაძლებელია ისეთი ინდიკატორების გამოყენება, როგორიცაა: ახალი ცოდნა, დარგის სამეცნიერო პოტენციალი და ინოვაციური „მწვანე“ ტექნოლოგიები.

ეკოლოგიური ინოვაციების სფეროში ახალი ცოდნის შეძენაზე მსჯელობა შესაძლებელია ამ სფეროში სამეცნიერო პუბლიკაციების დინამიკაზე დაყრდნობით. ბოლო პერიოდში გარემოს დაცვის საკითხებზე და ეკოლოგიურ ინოვაციებზე სამეცნიერო პუბლიკაციების ზრდა შეიმჩნევა ევროკავშირის ახალ წევრ-ქვეყნებში და სამხრეთ-აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებში, მაშინ როცა აღმოსავლეთ ევროპის, კავკასიისა და ცენტრალური აზიის სახელმწიფოებში სიტუაცია უმნიშვნელოდაა გაუმჯობესებული. ამავე დროს, ისეთ ქვეყნებში, როგორიცაა აშშ, ჩინეთი, გერმანია, იაპონია და გაერთიანებული სამეფო, გარემოსდაცვის თემატიკით სამეცნიერო ნაშრომების რაოდენობა გაიზარდა ისეთი ტემპებით, რომ კიდევ უფრო გაიზარდა სხვაობა მათსა და გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნებს შორის (17).

სამეცნიერო პუბლიკაციები ეკოლოგიური ინოვაციების შექმნისა და მათი გავრცელების მექანიზმების შესახებ მწირია საქართველოში. ბოლო პერიოდში მატულობს დაინტერესება ამ მიმართულებით სამეცნიერო კვლევების განხორციელების შესახებ, თუმცა შედეგები ჯერ-ჯერობით არასახარბიელოა.

შეიძლება ითქვას, რომ ინოვაციური ეკოლოგიური პოლიტიკის ფორმირება შეუძლებელია სახელმწიფოსა და სამეცნიერო-აკადემიური საზოგადოების მჭიდრო თანამშრომლობისა და სახელმწიფოდ მხრიდან ეკოლოგიური პრობლემების რეგულირების სფეროში სამეცნიერო საქმიანობის სტიმულირების გარეშე.

არანაკლებ მნიშვნელოვანია ეკოლოგიური კულტურისა და განათლების ეფექტიანი სისტემის შექმნა, რომელმაც უნდა უზრუნველყოს მომავალი თაობების გარემოს დაცვისადმი ინტერესების სტიმულირება, საზოგადოებაში ეკოლოგიური პასუხისმგებლობის იდეოლოგიის ფორმირება, ეკოლოგიის სფეროში კადრების მომზადება და კვალიფიკაციის ამაღლება (განსაკუთრებით მდგრადი განვითარების მიმართულებით), სახელმწიფომხარდაჭერა ეკოლოგიური განათლების განმახორციელებელი ორგანიზაციების მიმართ, ეკოლოგიური კანონმდებლობისა და მდგრადი განვითარების პრინციპების შესახებ საზოგადოების ინფორმირებულობა და ა. შ.

ევროკავშირი ეკოლოგიური განათლების სფეროში ეყრდნობა სტრატეგიას „ეკოლოგიური განათლებაში ევროპული საზომი“, რომელიც ორიენტირებულია პიროვნების აღზრდაზე სამოქალაქო პოზიციით, პროფესიონალური ეკოლოგიური თვითშეგნებითა და გარემოს დაცვის სურვილით. ევროკავშირის ეკოლოგიური

განათლების სფეროში სათანადო ადგილი უჭირავს ბოლონის პროცესს(რომლის წევრი საქართველოცაა), რომელიც არა მხოლოდ უშუალოდ უმაღლესი განათლების მიღებასთან დაკავშირებული რეგულაციებისა და პრინციპების ემიტენტია, არამედ მოწოდებულია თანამედროვე ევროპული საზოგადოებისთვის დამახასიათებელი სხვადასხვა სახის და მათ შორის ეკოლოგიური პრობლემების დამლევის ხელშეწყობაზე. ეკოლოგიური განათლების ეფექტიანი სისტემის შექმნაში განსაკუთრებით აღსანიშნავია იაპონიის გამოცდილება, რომლის ეკოლოგიურ პოლიტიკაში ბუნებრივი რესურსების რაციონალური გამოყენებისა და გარემოს დაცვის პარალელურად, უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება მოსახლეობის ეკოლოგიური შეგნების ფორმირებას.

1996 წელს მიღებული საქართველოს კანონის „გარემოს დაცვის შესახებ“ მე-8 მუხლი „განათლება გარემოს დაცვის საქმეში“ კანონის ამოქმედებისთანავე ითვალისწინებდა გარემოსდაცვითი განათლების ერთიანი სისტემის შექმნას. თუმცა ამ მიმართულებით ქმედითი ღონისძიებები არ განხორციელებულა. ამჟამად, ამ კანონით გათვალისწინებულია გარკვეული საგანმანათლებლო პროცესების დაწყება 2017 წლის 1 აპრილიდან, რაც უდაოდ დაგვიანებულია.

ევროკავშირი ეკოლოგიური პოლიტიკის სრულყოფისა და მისი რეალიზაციის პროცესში ეყრდნობა 1996 წელს გაფორმებული ამსტერდამის ხელშეკრულების მიხედვით შეთანხმებულ პრინციპებს, რომელთაგან ერთ-ერთი არსებითი პრინციპია „გამაჭუჭყიანებელი იხდის“, რაც გულისხმობს დამაბინძურებლის მიერ გარემოსადმი მიყენებული ზიანის ანაზღაურებას სპეციალური გადასახადების სახით. შინაარსით ის ეკონომიკური ინსტრუმენტია. გარემოს დაბინძურებაზე გადასახადი აიძულებთ დამაბინძურებელ სტაციონარულ და არასტაციონალურ ერთეულებს მოახდინონ უნარჩუნო და მცირენარჩენიანი, გაზმტვერდამჭერი და სხვა ტიპის ტექნოლოგიების დანერგვას, რაც ხელს უწყობს ეკოლოგიური მდგომარეობის სტაბილიზაციას. ევროკავშირი ეკოლოგიურ პოლიტიკას ახორციელებს ადმინისტრაციული და ეკონომიკური ბერკეტების ოპტიმალური შეთანაწყობის საფუძველზე. თუმცა, ბოლო პერიოდში შესაბამისი თეორიული და ემპირიული ანალიზის საფუძველზე ევროკავშირი მივიდა იმ დასკვნამდე, რომ ადმინისტრაციული ინსტრუმენტები ნაკლებეფექტიანია ეკონომიკურ ინსტრუმენტებთან შედარებით, რამაც გამოიწვია ის, რომ ევროკავშირის ეკოლოგიურ პოლიტიკაში ეტაპობრივად დომინირებადი ხდება საბაზრო რეგულატორები.

ევროკავშირის ქვეყნებში ეკოლოგიური გადასახადების გამოყენების მიმართულებით პიონერები არიან სკანდინავიის ქვეყნები და ნიდერლანდები (რომელიც ლიდერობს ევროკავშირის ქვეყნებში ეკოლოგიური მდგომარეობით).

მიჩნეულია, რომ მათ ყველაზე ოპტიმალური მოდელი გააჩნიათ ეკოლოგიური გადასახადების კუთხით. ბოლო პერიოდში ევროკავშირის ქვეყნებში შეიმჩნევა აღნიშნული გადასახადების ზრდის ტენდენცია. კერძოდ, მოიმატა გადასახადებმა CO₂-ის გამოფრქვევაზე, საწვავში გოგირდზე და ა.შ. მხოლოდ ზოგიერთი ეკოლოგიური გადასახადი დარჩა უცვლელი.

2005 წელს, საქართველოში გაუქმდა გადასახადი მავნე ნივთიერებებით გარემოს დაბინძურებისათვის. ამ გადაწყვეტილებით ხელისუფლების მიზანი იყო ის, რომ მკაცრი გარემოსდაცვითი ნორმები არ გამხდარიყო შემზღუდველი ფაქტორი ინვესტიციების მოზიდვისა და ეკონომიკური ზრდის სტიმულირებისათვის. მაშასადამე, საქართველოში შექმნილია მდგომარეობა, როდესაც გარემოს დაბინძურების შედეგად წარმოქმნილ ზარალს ანაზღაურებს არა უშუალოდ დამაბინძურებელი, არამედ საზოგადოება.

აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ ეკოლოგიური გადასახადების არსებობა იწვევს ბიზნეს-სექტორის, რომელიც განვითარებულ ქვეყნებში ეკოლოგიური პოლიტიკის განხორციელების ერთ-ერთი მთავარი მოთამაშეა, უკმაყოფილებას. ეს განპირობებულია იმით, რომ გარემოს მდგომარეობის გაუმჯობესება შესაძლებელია ე. წ. „ჭუჭყიანი“ საწარმოების დახურვით ან მათი თანამედროვე ეკო-ტექნოლოგიური მოდერნიზებით, რაც თავის მხრივ დიდ დანახარჯებს უკავშირდება. მეწარმეები დაინტერესებულები არიან ეკონომიკურ პოლიტიკაში ეკოლოგიური კომპონენტის შესუტებით, რადგან მათი მომავალი უკავშირდება ეკონომიკურ ზრდას, დაბანდებებს წარმოებაში და არა ეკოლოგიურ დანახარჯებს. თუმცა, ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ ბიზნესს სოციალურ და სხვა ტიპის პასუხისმგებლობასთან ერთად უნდა გააჩნდეს ეკოლოგიური პასუხისმგებლობაც. უფრო მეტი, თანამედროვე მსოფლიოში მასშტაბურად ვრცელდება ბიზნეს-იდეოლოგია, რომლის მიხედვითაც კომპანიებს შორის კონკურენცია სულ უფრო მეტად ეფუძნება ენერგოეფექტიანობისა და ეკოლოგიური პასუხისმგებლობის მაჩვენებლებს.

ევროკავშირის ინოვაციურ პოლიტიკასთან საქართველოს ჰარმონიზაცია შეუძლებელია მისი ძირითადი პრინციპების დაცვის გარეშე. ამდენად, საქართველომ უნდა უზრუნველყოს ევროკავშირში აპრობირებული ეკოლოგიური პოლიტიკის განხორციელების ეკონომიკური ინსტრუმენტების შემოღება.

ეკოლოგიური პოლიტიკის ინოვაციური ტრანსფორმაცია დიდადაა დამოკიდებული ბიზნეს-სუბიექტების მიერ ეკოლოგიური მენეჯმენტის განხორციელებაზე, რომელიც ხელს უწყობს რესურსებისა და ენერგიის გეგმაზომიერ და რაციონალურ გამოყენებას, რაც თავის მხრივ ამცირებს სამრეწველო ნარჩენებს და

გარემოს დაბინძურებას. ეფექტიანი ეკოლოგიური მენეჯმენტის სისტემის დანერგვის შედეგად ორგანიზაციებს საშუალება ეძლევათ მიიღონ სტანდარტიზაციის საერთაშორისო ორგანიზაციის სერტიფიკატი ISO 14001, რაც ცხადყოფს მჭიდრო კორელაციურ კავშირს ეკონოვაციებსა და აღნიშნულ სერტიფიკატს შორის. გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნებში (რუსეთისა და უკრაინის გარდა), ევროკავშირის წევრი სახელმწიფოებისაგან განსხვავებით, ძალზედ მცირე რაოდენობის კომპანიებს გააჩნიათ სერტიფიკატი ISO 14001. ამ მხრივ, სავალალო მდგომარეობაა საქართველოში, სადაც 2013 წლის მონაცემებით სულ 17 კომპანია ფლობდა აღნიშნულ სერტიფიკატს.

ჩვენი ქვეყნისათვის ძალზედ მნიშვნელოვანის ნარჩენების მართვის ეფექტიანი მოდელის ჩამოყალიბება. ევროკავშირის ქვეყნებში სულ უფრო იზრდება ნარჩენების გადამუშავების მასშტაბები და მან უკვე მიაღწია 80%-ს. საქართველოში ნარჩენების გადამუშავების პრობლემების გადაჭრა ჩანასახოვან სტადიაშიც არ არის. სამწუხაროდ ამ საკითხით არც სახელმწიფო და არ კერძო სექტორის არ ინტერესდება, მაშინ როცა ნარჩენები, როგორც თითქმის უფასო ნედლეული მრავალი დასახელების პროდუქციის საწარმოებლად გამოიყენება.

დასკვნა და რეკომენდაციები. დასკვნის სახით შეიძლება აღვნიშნოთ, რომ ინოვაციური ეკოლოგიური პოლიტიკის ფორმირების მიმართულებით, გარდა ნაშრომში განხილული ზოგიერთი გზისა, აუცილებელია სხვადასხვა სახის კონცეპტუალური და პრაქტიკული ამოცანების გადაჭრა. კერძოდ: ეკოლოგიური პოლიტიკის განხორციელებაში მიზნობრივი მიდგომების ფართოდ გამოყენება, რაც გულისხმობს კონკრეტული ეკოლოგიური პრობლემის იდენტიფიცირებას და უშუალოდ მის დაძლევაზე მიმართული ინოვაციური მექანიზმის შემუშავებას; ტექნიკურ-ეკონომიკურ, პროდუქტულ, ორგანიზაციულ, მარკეტინგულ და სოციალურ ეკოლოგიურ ინოვაციებზე მოთხოვნის ზრდის სტიმულირება (სახელმწიფო „მწვანე“ შესყიდვები, ახალი სამშენებლო ნორმების ფართოდ დანერგვა ენერგოეფექტიანობის გაზრდის მიზნით და სხვა); გაჭუჭყიანების უფლებათა ბაზრის ფორმირება; გარემოს გაჭუჭყიანების ნორმებისა და სტანდარტების ოპტიმიზაცია; ეკოლოგიური და ეკოლოგიური ინოვაციების მონიტორინგის ეფექტიანი სისტემის შექმნა; ეკოლოგიური ექსპერტიზის, ეკოლოგიური აუდიტის, ეკოლოგიური დაზღვევის, ეკოლოგიური სერტიფიკაციის და ბუნებათსარგებლობის მართვის სხვა ინსტრუმენტების დანერგვა ეკოლოგიური პოლიტიკის რეალიზაციის პროცესში; ეკონოვაციების სფეროში კვლევების აქტივიზაციისათვის საგრანტო სისტემის შემოღება და ზოგადად ეკონოვაციების სტიმულირების ახალი ფინანსური ინსტრუმენტების (შეღავათიანი დაკრედიტება, საგადასახადო

შედეგები, სუბსიდიები და სხვა) ფართოდ გამოყენება; ეკოლოგიურად სუფთა პროდუქციის წარმოების სტიმულირება; ეკოლოგიური სამართლებრივი ბაზის სრულყოფა და ეკოლოგიური პროგრამების, კონცეფციებისა და სტრატეგიების შემუშავება(მდგრადი განვითარების კონცეფცია, ეკოლოგიური დოქტრინა, ეკოლოგიური განვითარების სტრატეგია და სხვა) და ა.შ.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. აბესაძე რ. მდგრადი განვითარების ასპექტები. 2014
2. ხუსკივაძე მ. გარემოს დაცვის ეკონომიკური პრობლემები პოსტკომუნისტური ტრანსფორმაციის პირობებში საქართველოში. 2015
3. ხუსკივაძე მ. ეკოლოგიური პოლიტიკის ფორმირების ეტაპები და ტენდენციები საქართველოში. 2015
4. გაუდაზნოვასთან ბრძოლის მოქმედებათა მეორე ეროვნული პროგრამა (2014-2022). 2014
5. ევროკავშირი-საქართველოს ასოცირების შეთანხმება. 2014
6. საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგია. საქართველო 2020. 2013
7. საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მეორე ეროვნული პროგრამა (N EAP) (2012-2016). 2012
8. საქართველოს ბიომრავალფეროვნების სტრატეგია და მოქმედებათა გეგმა (2014-2020 წლები)
9. საქართველოს ეროვნული სატყეო კონცეფცია. 2015
10. Власов Е.Я. Иновационные Технологии Природопользования В Решении Экологических Проблем Урбанизированных Территорий. 2012
11. Земцова Л.В. Экологические Инновации И Устойчивое Развитие. 2014
12. Колонтаевская И.Ф. Экологические Инновации как Фактор Повышения Качества Жизни. 2013
13. Магомадова Х.А. Экологические Инновации Как Фактор Устойчивого Социально-Экономического Развития. 2014
14. Матвеева Е.В. Экологическая Политика Евросоюза. 2010
15. Мохаммад С.М. Экологическая Политика Европейского Союза Как Пример Системы Международного Экологического Управления, 2013
16. Новая Рамочная Политика Европейского Союза В Области Климата И Энергетики До 2030 Года, Евразийский Журнал N3 (70) 2014

17. Иновационная Политика В Поддержку «Зелёных» Технологии, Руководство Для Директивных Органов Стран С Переходной Экономикой В Европе И Центральной Азии - Европейская Экономическая Комиссия Организации Объединённых Наций
18. ЯКОВЕЦ Ю.В.ЭПОХАЛЬНЫЕ ИННОВАЦИИ XXI ВЕКА. 2004.
19. LEFLAIVE,X.ECO-INNOVATION POLICIES IN JAPAN.OECD,2008.
20. Geostat.ge
21. Мое.gov.ge